

Др Зоран Васиљевић,*
Ванредни професор Правног факултета
Универзитета у Бањој Луци

ОРИГИНАЛНИ НАУЧНИ РАД
doi:10.5937/zrpfni1881237V

UDK: 347.7(497.6)
Раđ примљен: 18.09.2018.
Раđ прихваћен: 23.10.2018.

ПОСЉЕДИЦЕ НЕДОЗВОЉЕНЕ КОНКУРЕНЦИЈЕ ПРИВРЕДНОМ ДРУШТВУ**

Апстракт: Аутор у раду приказује привредно друштво као слојевиту цјелину у коју је инкорпорисано више интереса различитих група субјеката, почев од интереса самих оснивача, односно чланова друштва или акционара, преко запослених и управљача, па до интереса трећих лица која се налазе у правним односима са друштвом. У таквој констелацији односа, издваја се интерес самог привредног друштва као посебног субјекта права, којем би требали бити подређени сви остали интереси. Услед тога, одређене категорије субјеката, а посебно оне које су у позицији да управљају или у значајној мјери утичу на управљање друштвом, морају да се придржавају законом прописаних дужности према друштву, међу којима је и забрана конкуренције. Кршење наведених дужности рађа одговорност која се, прије свега, односи на обавезу накнаде проузроковане штете, али може произвести и друге облике санкција. Аутор анализира услове за наступање наведене одговорности, њене посљедице и поступак обештећења, третирајући дужност неконкуренције друштву као подврсту дужности лојалности.

Кључне ријечи: привредно друштво, недозвољена конкуренција, накнада штете, уступање прихода, опозив, искључење члана.

* zoran.vasiljevic@pf.unibl.org

** Раđ је саопштен на међународној научној конференцији „Право пред изазовима савременог доба“, која је одржана 13. и 14. априла 2018. године на Правном факултету Универзитета у Нишу.

1. Увод

Одређене категорије лица, правних или физичких, имају и посебне дужности према привредном друштву, које се, сходно рјешењу нашег позитивног права, могу подијелити на: дужност пажње и правилне пословне процјене, дужност лојалности и дужност чувања пословне тајне. Поред наведених дужности, могу се интерним актима привредних друштава, утврдити и друге дужности, осим уколико се ради о отвореним акционарским друштвима. Обавеза поштовања наведених дужности односи се на лица која су у позицији да управљају привредним друштвом или макар да контролишу оне који то чине.

Концепт дужности је у наше право пренесен из англосаксонског правног система, и то у облику института фидуцијарне дужности директора према друштву. (Васиљевић, 2007: 144). За разлику од континенталног права, у коме се срећу различити концепти носиоца једног или вишеструких интереса у друштву, у англосаксонском праву је развијен концепт доминације једног интереса, и то интереса друштва, коме су подређени сви остали интереси, па се сходно томе и дужности дугују само према привредном друштву (Pennington, 1995: 778). Међутим, и у англосаксонском праву се дуго времена (још од 30-их година прошлог вијека) водила борба између концепта управе као кључног чувара интереса друштва (заступаног од стране Merrick-a Dodd-a) и модела који је стављао нагласак на акционаре (који је заступао Adolf Berle), да би се чак 50-их година прошлог вијека појавило и краткотрајно схватање да директори имају дужности и према запосленима и заједници у цјелини (Dignam, 2013: 663, 672–673). Однос између директора и привредног друштва је схваћен као однос између агента и његовог налогодавца, тј. као однос из уговора о заступању, и тај концепт се данас прихвата у погледу сва три агенцијска проблема. Ипак, када су у питању дужности према осталим индивидуалним носиоцима интереса попут акционара, односи заступништва се успостављају само у одређеним случајевима кад директори заиста дјелују као њихови агенти, нпр. у случају продаје акција на основу понуде за преузимање друштва. И у случају таквог дјеловања, мора се водити рачуна о ширем интересу, а не само простој максимизацији профита (Weitzel, Rodgers, 2015: 61–62).

Уз концепт фидуцијарне дужности, англосаксонско право у варијанти америчког права је креирало и тзв. правило пословног одлучивања („business judgment rule“) према којем не постоји одговорност директора за превид, тј. обичну непажњу (Veasey, 2003: 1009), али се зато одговара за превару, незаконитости и понашања изван овлашћења. Ово правило представља проширење правила дужности лојалности код постојања

сукоба интереса и извјесну конкретизацију „пажње доброг привредника“ или „пажње доброг стручњака“ (Васиљевић, 2013: 52).

Према томе, једна од основних дужности је дужност лојалности у смислу савјесног и лојалног поступања према привредном друштву. Ово се посебно изражава кроз дужност лица која имају лични интерес (у која се убрајају и повезана лица) да не користе имовину привредног друштва у личном интересу, нити повлашћене информације за лично богаћење, као ни да злоупотребљавају позиције у друштву за исте сврхе или користе пословне могућности привредног друштва за своје личне потребе и сл. Ово је, поред пажње и добре вјере, једна од три основне традиционалне дужности према common law-у (Molk, 2017: 524). У њемачком праву, наведена дужност има пандан у тзв. обавези вјерности („Treupflicht“), која се односи и на чланове друштва (Hueck, Windbichler, 2008: 237–238) и која има ограничавајућу функцију при вршењу чланских права у смислу ограничења слободе чланова друштва заједничком сврхом и интересом друштва, којима је члан везан и мора их узети у обзир приликом свог поступања (Слакопер, 2009: 405).

Дужност лојалности у себи обухвата и двије посебне дужности које се манифестују кроз забрану кршења клаузула сукоба интереса и конкуренције, па ћемо у наставку овог рада ставити нагласак на анализу ове друге забране и посљедице њеног кршења.

2. Оквир дужности неконкурисања друштву

Забрана конкуренције је у праву Републике Српске прописана општим компанијским законом,¹ и односи се на налагање дужности пасивног понашања у смислу ангажовања у другим привредним друштвима конкурентске дјелатности. Та забрана укључује нарочито запослење, својство предузетника, ортака, комплементара, контролног члана или акционара, члана управног, извршног или одбора за ревизију, интерног ревизора, заступника друштва, ликвидационог управника или лица која имају уговорна овлашћења да управљају пословима друштва. Према томе, уз додатак својства радника или предузетника, ради се у принципу о истим својствима која се односе на лица која имају посебне дужности према привредном друштву, а која су наведена у чл. 31 Закона о привредним друштвима Републике Српске (у даљем тексту: ЗПД).² Ово је било рјешење и Закона о привредним друштвима Србије из 2004. године, да би доношењем новог Закона круг лица био донекле модификован укључивањем чланова

1 Закон о привредним друштвима Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

2 *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

друштва са ограниченом одговорношћу и акционара који имају значајно учешће у основном капиталу друштва, у смислу да самостално или са другим лицима која са њима дјелују заједно посједују више од 25% права гласа у друштву.³ Такође, чланом 75 Закона о привредним друштвима Србије из круга лица на које се односи забрана конкуренције су искључени ликвидациони управник и једини члан привредног друштва, али се оснивачким актом могу одредити и друга лица која имају дужност поштовања ове забране. У погледу изузимања од обавезе поштовања забране конкуренције јединог члана привредног друштва, сматрамо да би се могао истаћи приговор заштите интереса повјерилаца друштва. Наиме, заиста је тачно да су у оваквим случајевима интереси друштва и његовог јединог члана истовјетни, али том члану не би смјело бити допуштено да злоупотребом изузећа наноси посредно штету повјериоцима друштва који због тога могу остати ненамирени.

С друге стране, у појединим правним системима и лица која нису статусно везана за привредно друштво могу подлијегати обавези поштовања наведене дужности. Тако су у енглеском праву, на основу чл. 170, ст. 5 Компанијског закона из 2006. године, укључени и директори из сјенке у мјери у којој се могу примијенити правила *common law*-а, али се у теорији признаје да је било мало оваквих случајева у судској пракси (French, Mason, Ryan, 2014: 470–471). У легислативама пак које почивају на дводомном систему корпоративног управљања, попут њемачког⁴ и хрватског,⁵ чланови надзорног одбора нису обухваћени забраном конкуренције, већ само чланови управног одбора. Ово рјешење је засновано на схватању да надзорне функције не укључују управљачке функције. Такође, у овим правним системима, као ни у англосаксонском, кругом лица која имају дужности према друштву нису обухваћени чланови друштва. У енглеском праву се чак ни на чланове приватних компанија не примјењују фидуцијарне дужности према друштву. Ове дужности постоје само у случају ортачких друштава, која су регулисана посебним законом (Davies, Worthington, Micheler, 2011: 571). И у америчком праву само ортаци имају фидуцијарне дужности један према другом и према ортачком друштву (Miller, Jentz, 2003: 689).

У праву Србије је регулисан и један изузетак од обавезе поштовања клаузуле конкуренције, који се односи на случај приступања новог ортака

3 Чл. 61 у вези са чл. 62, ст. 3 Закона о привредним друштвима Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

4 Чл. 88 Aktiengesetz, *BGBL. BRD. I. S. 1089 (1965), zuletzt geändert I. S. 1142 (2016)*.

5 Чл. 248 Закона о трговачким друштвима, *Народне новине Р. Хрватске*, бр. 11/93, 34/99, 121/99, 118/03, 107/07.

или комплементарна ортачком, односно командитном друштву. Наиме, у наведним случајевима неће доћи до повреде дужности ако је постојећим ортацима или комплементарима била позната чињеница да новопридошли члан има својство члана или други правни однос са конкурентским друштвом и притом нису условили тог члана престанком спорног статуса.⁶ Међутим, не треба изгубити из вида и интерес првог друштва у односу на које се овим путем, такође, крши дужност конкуренције (Арсић, Марјански, 2015: 76), те сматрамо да би и у овом случају члан морао тражити сагласност ортака, односно комплементарна са којима је засновао претходни правни однос. Разлог установљавања законске дужности неконкуренције састоји се у страху да би се допуштањем вишеструког стицања наведених својстава нарушио концепт фидуцијарне дужности према привредном друштву. У таквим случајевима се оправдано поставља питање према ком друштву су та лица лојална (Васиљевић, 2015: 132). То је, уосталом, супротно и основном принципу агентуре да се не могу истовремено заступати интереси двије стране које се доводе у везу.

Могли бисмо закључити да се обавеза поштовања наведених дужности односи на лица која су у позицији да управљају привредним друштвом или макар да контролишу оне који то чине. Ова лица се могу подијелити на двије категорије: чланове привредног друштва и лица која обављају одређене функције у привредном друштву (органи друштва и лица са заступничким овлашћењима). Поред наведене двије категорије, постоји и трећа категорија тзв. повезаних лица, која су, такође, обухваћена обавезом придржавања дужности лојалности, како у погледу клаузуле сукоба интереса, тако и у погледу клаузуле конкуренције. Обавеза је проширена на ова лица, с обзиром да и она могу имати лични интерес у друштву, како би се спријечиле злоупотребе и изигравања поштовања наведених дужности. Ова лица могу бити повезана са неким лицем из двије основне категорије (чланом друштва или лицем које обавља одређену функцију у друштву), како сродничким, тако и финансијским везама.

Под повезаним лицима путем сродничких веза са лицима која имају посебне дужности према друштву према ЗПД-у Републике Српске сматрају се крвни сродници у правој и побочној линији до другог степена сродства (укључујући и брачне другове њихове дјеце, родитеља, браће, сестара или унука), усвојилац и усвојеник, брачни друг, тазбински сродници закључно са првим степеном (укључујући родитеље, браћу или сестре брачног друга) и друга лица која са тим лицима живе у заједничком домаћинству.⁷

6 Чл. 109 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

7 Чл. 34, ст. 2 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

С друге стране, обавеза придржавања посебних дужности се може односити и на ситуације када је лице које има дужности према друштву у финансијском односу или је под контролним утицајем неког лица које се налази у неком правном послу или радњи са привредним друштвом или, макар, има интерес у таквом послу или радњи, на основу чега се разумно може очекивати да ће утицати на лице које има дужности према друштву да поступа супротно интересима друштва.

Круг лица са дужностима према друштву може бити проширен и посебним законима који регулишу само одређене врсте привредних друштава. Тако, нпр., у праву Републике Српске, на основу Закона о јавним предузећима⁸ у лица која имају опште дужности према друштву улазе и тзв. „повезана лица“, као што су запослени у предузећу, укључујући и појединце и заступнике које предузеће именује за обављање одређених послова, чланови надзорног одбора, те свако правно или физичко лице у чијем посредном или непосредном власништву је најмање 5% од укупног збира гласачких права јавног предузећа (Рајчевић, 2014: 651–652). Такође, у случају брокерско-дилерских друштава једно физичко или правно лице може имати истовремено акције само у једном таквом друштву. Осим тога, исто лице може бити запослено или члан управе или надзорног одбора само у једном берзанском посреднику (Марковић-Бајаловић, 2011: 366).

Лицима која се налазе у стању дужности поштовања забране конкуренције се, ипак, може одобрити, на Законом прописан начин, ангажовање у другом привредном друштву конкурентске дјелатности. Ово се односи како на директно ангажовање, тако и на ангажман преко повезаних лица, тј. индиректно. Одобрење се мора дати на исти начин као што се даје и у случају реализације правног посла из сукоба интереса. То значи да било који облик учешћа у конкурентској дјелатности морају одобрити сви ортаци, односно комплементари који немају лични интерес, у случају ортачког, односно командитног друштва, затим већином гласова чланови скупштине друштва са ограниченом одговорношћу који немају лични интерес, те, такође, већином гласова чланови управног одбора акционарског друштва који немају лични интерес.⁹ Уколико се, у случају акционарског друштва, не може постићи Законом тражена већина у управном одбору, о давању сагласности може одлучити и скупштина друштва већином гласова.

И код ортачког и код командитног друштва се може одступити од законски претпостављене једногласности, уколико се оснивачким актом предвиди одлучивање већином гласова. У сваком случају, право одлучивања о давању

8 Чл. 3, ст. 1 наведеног Закона, *Сл. гласник Р. Српске*, бр. 75/04 и 78/11.

9 Чл. 35, ст. 1 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

сагласности имају само незаинтересовани чланови, а да би одлука била пуноважна и без могућности оспоравања, лицима која одлучују морају бити откривене или иначе познате све материјалне чињенице повезане са личним интересом. Такође, једном дата сагласност би се могла у свако доба повући. Наиме, накнадно може доћи до промјене околности увођењем нових дјелатности у опус конкурентног привредног друштва или могу да се установе други разлози који не допуштају даље толерисање кршења забране конкуренције и наношења штете интересима друштва.

Законом прописана дужност неконкурисања друштву, међутим, није императивног карактера, већ се ради о диспозитивним нормама од којих свако привредно друштво може одступити својим интерним актима (оснивачким актом или уговором ортака или чланова друштва, односно статутом), којима ће утврдити послове, врсту и начин њиховог обављања, као и мјесто обављања који не представљају забрану конкуренције привредном друштву.¹⁰ Међутим, у погледу лица која имају дужност неконкурисања Закон не допушта одступање, већ чак омогућује наметање ове дужности и по престанку својства лица које има дужност према друштву у трајању до двије године. Оваква клаузула се мора изричито уговорити са сваким чланом или заступником друштва и у правилу се компензује одговарајућом накнадом коју друштво исплаћује везаном лицу, мада то није обавезно. У погледу пак почетка дејства забране конкуренције, она дјелује од момента када одговорно лице постане члан друштва или преузме мандат, односно стварно започне са обављањем послова у име и за рачун привредног друштва. У хрватском праву је заузет став да ова дужност постоји чак и за вријеме трајања преддруштва, што је и логично рјешење с обзиром на преовлађујуће схватање о компанијскоправној природи овог института (Барбић II, 2013: 361).

С друге стране, у америчком праву се све више практикује инструмент одрицања од заштите друштва и његових чланова путем клаузуле конкуренције, уколико се њихов интерес у довољној мјери може заштитити и на други начин. Ово се оправдава чак и посебним интересом друштва да смањи издатке за чланове управе који ће тако моћи остваривати додатне приходе и код других компанија, те неће захтијевати бонусе за вјерност (Molk, 2017: 522–523).

У енглеском праву је дуго времена било увријежено и схватање да директори једне компаније могу обављати те послове и у конкурентским друштвима или непосредно за себе, све док не откривају конкурентској компанији повјерљиве информације до којих су дошли на основу позиције

10 Чл. 39, ст. 2 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

у првој компанији и док не подређују интересе прве компаније интересима друге, када могу сносити одоворност за непоштено вођење послова (Morse, Marshall, Morris, Crabb, 1991: 409). Наведени принцип је установљен још 1891. године у једном случају из судске праксе.¹¹ Дужност конкуренције, штавише, није ни данас установљена изричито Компанијским законом из 2006. године,¹² али се подводи под дужност избегавања сукоба интереса из чл. 175 наведеног Закона. Наиме, начело добре вјере захтијева лојалност у смислу уздржавања од понашања којим се намјерно чини штета компанији. Међутим, и даље остаје отворено питање гдје се може повући линија између дозвољеног и недозвољеног обављања послова у другој компанији. Дуго времена се сматрало да то могу чинити неизвршни директори који нису у пуном радном односу. Сматра се да је врло вјероватно да ће судови и даље тражити висок степен преклапања дјелатности компанија да би примијенили правило из чл. 175, ст. 1 и 2 о дужности неконкуренције (Pettet, Lowry, Reisberg, 2009: 167–168). Тако је и Апелациони суд у једном случају истакао да не постоји потпуно ригидно правило да директор једне компаније не може бити укључен у пословање друге конкурентске компаније, те да је свака ситуација чињенично специфична сама за себе.¹³

Из свега наведеног могао би се извести закључак да, с обзиром на чињеницу да је прописана у нашем законодавству, постоји обавеза поштовања забране конкуренције привредном друштву, која се односи само на конкурентске дјелатности. Она се односи како на обављање послова у своје име и за свој рачун, тако и на обављање послова за туђи рачун. Притом, узимају се у обзир дјелатности којима се једно привредно друштво стварно бави, без обзира на стање у судском регистру, односно чињеницу да ли је једна дјелатност наведена у конститутивним актима привредног друштва. Циљ примјене ове клаузуле је балансирање између два супротстављена интереса, и то интереса привредног друштва које се налази у својству заштићеног субјекта, односно корисника клаузуле, с једне стране, и интереса лица које се налази у позицији дужника из клаузуле, због чега је онемогућен да остварује додатне приходе обављањем конкурентских дјелатности за себе или за другог. Уколико би му се то безусловно допустило био би нарушен не само интерес компаније, већ и свих других лица која су везана за њу, као што су чланови (акционари), запослени, чланови управе и повјериоци. Стога, непридржавање законске забране и обављање конкурентских дјелатности на непрописан начин производи и одговарајуће посљедице.

11 Case- W. N. 165 London & Mashonaland Exploration Co. v. New Mashonaland Exploration Co. (1891).

12 Чл. 171–177 Companies Act 2006.

13 Case- 2 BCLC 201 In Plus Group LTD v. Pyke (2002).

3. Посљедице кршења дужности

С обзиром да је свако привредно друштво објекат имовинског права, оно ужива заштиту од противправних напада трећих лица на основу општих норми грађанског права о накнади штете. То је случај и са штетом која произлази из кршења забране конкуренције. Међутим, у овом случају друштву стоји на располагању и посебна заштита заснована на правилима о нелојалној конкуренцији (Дивљак, 2003: 152). Циљ наведене заштите је одвраћање одговорних лица од кршења дужности према друштву, прије него сама накнада штете. Овај вид компанијске регулативе би се могао дефинисати као „стратегија принуде“, која више има превентивни и психолошки ефекат на лица са дужностима према друштву, него што се примјењује у судској пракси (Васиљевић I, 2009: 12–13). То даје резултате, чиме се штите како интереси привредног друштва, тако и осталих стејкхолдера, а посебно акционара и повјерилаца друштва.

Права по основу повреде забране конкуренције према одговорном лицу има, прије свега, само привредно друштво. Наиме, повредом дужности се наноси штета самој компанији и она је прави тужилац (Lovgu, 2009: 612). Међутим, та права за рачун друштва путем деривативне тужбе могу остваривати и ортак, члан или акционар који имају или заступају најмање 5% основног капитала друштва, чиме је круг овлашћених лица проширен за ортаке у односу на опште правило о деривативној тужби.¹⁴ У Србији право подношења деривативне тужбе имају само чланови и акционари са најмање 5% капитал учешћа, па се поставља питање да ли постоји могућност подношења ове тужбе код ортакског и командитног друштва, код којих не постоји капитал цензус као категорија (Васиљевић, 2015: 140; Арсић, Марјански, 2015: 79). Прије подношења тужбе, наведена лица би се морала претходно обратити самом друштву да оно поднесе тужбу као примарни тужилац, па тек уколико тај захтјев буде одбијен или се по њему не поступи у року од 30 дана, стиче се право на подношење деривативне тужбе. Рок застарјелости за подношење тужбе износи 60 дана од сазнања за учињену повреду (субјективни рок, који у Србији износи 6 мјесеци), односно три године од дана учињене повреде (објективни рок, који у Србији износи 5 година). Мора се, ипак, признати да је деривативна тужба прилично непопуларна у пракси, како због услова који се траже за њено подношење, тако и због чињенице да трошкове поступка у случају неуспјеха носе сами подносиоци, док у случају успјеха користи иду на конто друштва. Постоје схватања и да је преуско одређен круг лица која имају право на подношење деривативне тужбе и да би постојање фидуцијарне дужности требало проширити и на повјериоце друштва, макар индиректно преко

14 Упореди чл. 37, ст. 2 и чл. 41 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

дужности према привредном друштву (Васиљевић II, 2009: 19). Тако, нпр., у праву Хрватске постоји могућност да повјериоци поднесу тужбу и против одговорних чланова управе у случају грубе повреде дужности пажње уредног и савјесног привредника, под условом да се не могу намирити од друштва.¹⁵

Осим деривативне тужбе, ортаци, чланови или акционари привредног друштва којима је повредом дужности и лично причињена штета, имају право на подношење индивидуалне тужбе за накнаду штете против одговорних лица.¹⁶ Одговорност ових лица за проузроковану штету се сматра уговорном, јер постоји ранији правни однос између њих и чланова друштва (Лепетић, 2014: 192). Одговара се по принципу субјективне одговорности за причињену штету, а с обзиром да у компанијском праву није прописан посебан рок за подношење тужбе, примјењују се општа правила облигационог права. Индивидуална тужба би се могла поднијети и против самог друштва, чија је одговорност у овом случају вануговорна, јер право чланова и акционара на накнаду штете не произлази из кршења дужности друштва према њима (Лепетић, 2014: 203). Дакле, ради се о одговорности за другог, и друштво би у случају обештећења оштећеног лица имало право регреса према штетнику.

Према врстама санкција које се примјењују на лица која прекрше дужности према друштву, облике одговорности бисмо подијелити на имовинску и статусну одговорност.

3.1. Имовинска одговорност

Законодавство Републике Српске предвиђа исте имовинске посљедице у случајевима повреде како клаузуле сукоба интереса, тако и клаузуле конкуренције. Наиме, привредно друштво чији су интереси повријеђени, као и лица која могу подићи деривативну тужбу у своје име, а за рачун друштва, могу захтијевати накнаду проузроковане штете до износа који докажу. Поред тога, могу тражити да се послови извршени за рачун лица које повређује наведене клаузуле признају као послови извршени за рачун привредног друштва, затим да се привредном друштву предају све користи које је остварило лице које повређује наведене клаузуле, те да се сва потраживања која произлазе из посла извршеног за рачун тог лица

15 Чл. 252, ст. 5 Закона о трговачким друштвима, *Народне новине Р. Хрватске*, бр. 11/93, 34/99, 121/99, 118/03, 107/07.

16 Чл. 40 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13; Чл. 78 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

уступе привредном друштву.¹⁷ У праву Републике Србије су дефинисане сличне санкције, с тим што је изричито наглашено да се пренос користи односи не само на користи које је остварило лице које повређује клаузулу конкуренције, већ и конкурентско друштво у чије име и за чији рачун се то чини.¹⁸ Дакле, обавеза уступања како већ остварених користи из послова за чије обављање није на законом прописан начин дата сагласност, тако и још ненамирених потраживања, односи се и на лице које повријеђује дужност неконкурисања друштву и на конкурентско друштво. Такође, повријеђено друштво има право на преузимање комплетног посла, односно свих права и обавеза у своје име и за свој рачун.

За постојање имовинске одговорности потребно је да се остваре општи услови облигационог права, тј. постојање штете, кривица и узрочна веза између кривице и штете. Дакле, ради се о субјективној одговорности, која се рачуна на основу одговарајућег стандарда пажње доброг привредника. Међутим, у односу на професионалне менаџере (чланове управе) могао би се примијенити и виши стандард пажње, тј. пажња доброг стручњака. Слични стандарди пажње се траже и у упоредном праву. Тако се према њемачком Закону о акционарским друштвима тражи „брижљивост и одговорност савјесног руководиоца у акционарском друштву“,¹⁹ а у енглеском праву „знање, вјештина и искуство који се могу разумно очекивати од лица које обавља послове као што су послови директора компаније“.²⁰ Кривица се претпоставља, и то у степену обичне непажње, тако да на одговорном лицу лежи терет доказивања одсуства кривице. Наиме, у круг лица која имају дужности према друштву спадају, у правилу, професионалци који познају правила струке и своје обавезе и одговорности, тако да је веома мало вјероватно да забрану конкуренције прекрше из незнања. Оваква правила о имовинској одговорности су императивна и не би се могла измијенити конститутивним актима или одлуком скупштине привредног друштва (Васиљевић, 2007: 224).

Када је у питању постојање штете и доказивање њене висине, терет лежи на погођеном друштву, односно лицима која у име друштва подижу тужбу. Друштво, међутим, не би могло тражити накнаду штете ако се одлучило прије тога да захтјев усмјери на уступање закључених послова, односно пренос користи или потраживања из истих. Исто тако, и у обрнутом случају ако је тражило накнаду штете, не може захтијевати уступање

17 Чл. 37, ст. 1 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

18 Чл. 76 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

19 Чл. 93, ст. 1 Aktiengesetz, *BGBI. BRD. I. S. 1089* (1965), zuletzt geändert I. S. 1142 (2016).

20 Чл. 174 Companies Act (2006).

послова, користи нити потраживања (Барбић I, 2013: 746). Иако ово није изричито прописано и из језичког тумачења законског рјешења („поред права на накнаду штете и право да се:“)²¹ би се могло извести тумачење да постоји право на кумулирање захтјева, наведени став је апсолутно исправан и произлази из једног од основних начела облигационог права да се ником не може надокнадити више од износа штете која му је причињена. У супротном, радило би се о дуплирању накнаде у корист повријеђеног друштва, а на штету одговорног лица, односно конкурентског друштва.

С обзиром на то да су законске одредбе које уређују забрану конкуренције диспозитивне природе, одређени послови, начин или мјесто њиховог обављања могу се конститутивним актима друштва предвидјети као изузеци од кршења забране. Такође, као што је већ објашњено, потенцијално одговорна лица се могу ослободити од одговорности и давањем сагласности од стране друштва, која се може и повући у свако доба. Поред ових, у упоредном праву су установљени још неки облици „скидања“ одговорности усљед кршења забране конкуренције. У основи, они се могу подијелити на одрицање од забране конкуренције, ослобођење од имовинске одговорности и обештећење.

Само прва два облика представљају ослобођење од имовинске одговорности у правом смислу и установљена су у пословној пракси САД, те призната од стране судова Њујорка и Делавера (Molk, 2017: 522–525). У енглеском праву је, међутим, спорна њихова примјена, с обзиром да су чланом 232 Компанијског закона одредбе о одговорности директора практично учињене императивним, од чега се може одступити само у законом предвиђеним случајевима осигурања од одговорности, обештећења одговорности према трећим лицима и обештећења од одговорности путем професионалних пензијских шема (Davies et al., 2011: 589–597). Први облик подразумијева уношење одредби у конститутивне акте друштва које предвиђају могућност одрицања друштва од позивања на кршење фидуцијарних дужности, међу којима и забране конкуренције и коришћења пословних могућности друштва у сопственом интересу. Други пак облик задржава дужности према друштву, али се ограничавају санкције само на оне неимовинске природе, попут привремених мјера, декрета о специфичном извршењу и мноштва других мјера које не производе имовинску одговорност. Примјена оваквих облика ослобођења од имовинске одговорности не би смјела ићи науштрб интереса друштва, а посебно његових мањинских чланова и повјерилаца.

21 Чл. 37, ст. 1 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

Трећи облик не представља ослобођење од имовинске одговорности, али има такав практичан ефекат, јер се одговорним лицима у крајњој линији надокнађују издаци проузроковани санкционисањем кршења забране конкуренције. Обештећење се може кретати у два правца, и то као обештећење од стране само друштва и као осигурање од одговорности. Уколико друштво прихвати први облик, одговорна лица ће имати право рамбурса. Дакле, они ће морати друштву да плате накнаду штете, а потом ће им друштво вратити тај износ (Molk, 2017: 526). Ипак, овај облик је несигурнији од одрицања и ослобођења од имовинске одговорности, јер уколико друштво западне у стање инсолвентности, право рамбурса неће моћи да се оствари. У енглеском праву се ова могућност допушта само у облику покрића одговорности према трећим лицима, а не и према самом друштву. Такође, покрићем нису обухваћени трошкови неуспјешно окончане парнице (French et al., 2014: 513).

Обештећење одговорних лица кроз осигурање од одговорности има предност у односу на обештећење од стране самог привредног друштва због мањег ризика од инсолвентности. Оно је значајно и због чињенице да се због кршења дужности према привредном друштву може одговарати директно и трећим лицима (нпр., акционарима), уколико им је проузрокована штета када они имају право подизања индивидуалне тужбе. Савремено компанијско праву управо обиљежава тренд увођења одговорности чланова органа привредног друштва према трећим лицима, путем доктрине „одговорног руководиоца компаније“, уз задржавање одговорности и самог привредног друштва (Schnell, 2017: 712–713). Овим путем се ствара погодност за оштећено лице, јер оно може да бира од кога ће захтијевати накнаду штете. Осигурањем од одговорности чланова органа друштва пружа им се сигурност да неће морати сносити посљедице макар у случају обичне непажње. Наиме, они који највише раде могу и да погријеше, а на овај начин се спречава и блокада друштва због поступака који могу да се воде против његових руководилаца (Петровић Томић, 2011, 68). Међутим, у случају допуштања покрића и тзв. унутрашње одговорности, тј. подношења захтјева и од стране самог оштећеног друштва, морају се спријечити могуће злоупотребе којима би се изигравала сврха осигурања. Њемачко право је излаз нашло кроз примјену три клаузуле које онемогућавају злоупотребе. Прва је клаузула о јавности, која захтијева да друштво поднесе захтјев против осигураног лица на основу одлуке скупштине, друга је судска клаузула, којом осигуравачи условљавају право на исплату накнаде из осигурања само на оне захтјеве о којима је одлучено пресудом, и коначно, трећа клаузула о отказу и раздвајању, којом се исплата из осигурања условљава давањем отказа лицу против

ког је покренут поступак (Петровић Томић, 2011: 243–245). Ове клаузуле спречавају осигуранике да омогуће друштву намирење из осигурања, јер тиме угрожавају и своју репутацију и могућност новог запослења.

На крају треба истаћи да је у енглеској судској пракси познат још један облик ослобођења од одговорности, који има основ у чл. 1157 Компанијског закона из 2006. године. Наиме, суд може ослободити прекршиоца дужности према друштву од одговорности уколико оцијени да је он поступао поштено, разумно и да би с обзиром на све околности требао бити изузет од одговорности (Birds, Boyle, Clark, MacNeil, McCormack, Twigg-Flesner, Viliers, 2007: 671). Примјеном овог изузетка, одговорно лице се може потпуно или дјелимично ослободити од одговорности, зависно од околности случаја (Edmunds, Lowry, 2003: 195).

3.2. Статусна одговорност

Иако у ЗПД-у Републике Српске није изричито прописано, лица са дужностима према привредном друштву могу бити и субјекти статусне одговорности за повреде законом прописаних дужности. Ово се односи и на повреду забране конкуренције и наведене санкције се могу остваривати заједно са имовинским, тј. захтијевањем накнаде штете или уступања користи или потраживања. Тако се оснивачким актом самог привредног друштва могу предвидјети различите врсте санкција статусне природе, које се односе како на чланове, тако и на заступнике друштва. У односу на чланове друштва (ортаке, комплементарне и контролне чланове друштва са ограниченом одговорношћу) као најстрожија санкција би се могло предвидјети искључење из друштва. У случају друштва са ограниченом одговорношћу, ова санкција би се могла остварити искључиво судским путем. Када су у питању заступници друштва, могуће су различите санкције као што су опозив чланства у органу друштва, раскид уговора о менаџменту, разријешење заступника друштва, одузимање овлашћења прокурите, и сл. У ЗПД-у Србије су пак изричито наведене неке од могућих статусних санкција, и то искључење одговорног лица из чланства у друштву (односи се на чланове друштва), раскид радног односа одговорном лицу које је било запослено у друштву (односи се на заступнике друштва и чланове органа друштва), те мјера забране обављања дјелатности за одговорно лице, односно конкурентско друштво.²² Ова посљедња санкција је специфична у смислу да се не односи на статус у повријеђеном друштву, већ у конкурентском друштву, што се може остварити судским путем. Такође, у циљу даљег спречавања кршења забране, посљедице може,

22 Чл. 76 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

наметањем санкције забране обављања дјелатности, директно сносити и само конкурентско друштво.

У погледу опозива члана органа друштва у упоредном праву постоје два приступа: први, према коме друштво има право да смијени чланове управе у свако доба, без потребе правдања тог поступка (нпр. француско право), што се оправдава мандатним односом између налогодавца – привредног друштва и налогопримца – чланова органа друштва, и други, присутан у њемачком праву и системима који су од њемачког права преузели овај концепт, према ком члан управног одбора може бити смијењен само у случају постојања важног разлога. У енглеском праву је до 1948. године право акционара да смијене директора зависило од садржаја одредби оснивачког акта компаније, да би се данас и оно прикључило групи права која признају право на опозив у свако доба простом одлуком скупштине друштва.²³ Ово не утиче на право неоправдано смијењених директора на накнаду штете. Ипак, у пракси енглеских компанија и даље се преферира да непожељни чланови управе одлазе „у миру“, а право на опозив се примјењује само у најчистијим случајевима кршења дужности према друштву (Davies et al., 2011: 389, 581).

Одређени правни системи прописују опозив члана управе из важног разлога како би се спријечила самовоља и неизвјесност, те омогућила независност у дјеловању, што одговара њиховом положају да воде послове друштва на властиту одговорност (Hüffer, 2010: 434). Свакако да повреда забране конкуренције треба да представља важан разлог, али то је ствар судске процјене у сваком конкретном случају. Опозив именована може се побијати тужбом од стране члана управе о коме је ријеч, а терет доказа о постојању важног разлога је на друштву чији је орган (надзорни одбор) донио одлуку о опозиву (Барбић I, 2013: 814). У случају успјеха опозваног члана управе, друштво ће бити дужно и да му надокнади штету. У њемачком праву се, међутим, концепт захтијевања важног разлога за опозив не примјењује на управу свих облика привредних друштава. Тако се пословођа друштва са ограниченом одговорношћу може опозвати у свако доба, осим ако се оснивачким актом не одреди да је опозив допуштен само у случају постојања важног разлога, под чим се нарочито подразумијева груба повреда дужности или неспособност за уредно вођење послова друштва.²⁴

23 Чл. 168 Companies Act (2006).

24 Пар. 38. Gesetz Betreffend die Gesellschaften mit Beschränkter Haftung, *BGBI. BRD*, I. S. 1245 (2015). Пречишћени текст Закона о друштвима са ограниченом одговорношћу Њемачке из 1892. год.

У правима Републике Српске и Републике Србије чланови органа привредног друштва могу се разријешити са или без навођења разлога за разријешење.²⁵ Изузетно, када су у питању директори друштва са ограниченом одговорношћу, ЗПД Србије предвиђа слично рјешење као и њемачки Закон о друштвима са ограниченом одговорношћу. Наиме, претпоставља се могућност разријешења без навођења разлога, осим ако другачије није изричито предвиђено оснивачким актом или одлуком скупштине друштва.²⁶

Разријешење члана управе у праву Републике Српске може имати дејство ако га одобри већина од укупног броја гласова акција са правом гласа на скупштини акционара или чланова друштва са ограниченом одговорношћу, а ако се примјењује систем кумулативног гласања, онда је за разријешење потребан онај број гласова који би био довољан и за избор у случају кумулативног гласања за избор цијелог управног одбора. Такође, да би разријешење било пуноважно мора бити испуњена и формална претпоставка да у обавјештењу о скупштини акционара буде наведено да је сврха скупштине, поред осталог, и гласање о разријешењу члана управног одбора. Скупштина може разријешити и интерног ревизора или члана одбора за ревизију обичном већином гласова акционара присутних лично или преко пуномоћника, који имају право гласа. Када је у питању члан извршног одбора, он може бити разријешен одлуком управног одбора простом већином гласова. Члан органа друштва који је разријешен у незаконито спроведеном поступку има право на побијање одлуке о разријешењу (Васиљевић, 2013: 195). Разријешење члана органа друштва не може повриједити његова права која он има по другом уговорном односу са друштвом, а која нису у вези са својством члана (нпр., на основу уговора о услугама друштву).

Недостатак нашег права је што није предвидјело могућност судског разријешења члана органа друштва, с обзиром да већински чланови или акционари могу злоупотребити свој положај и спријечити изгласавање одлуке о разријешењу. Међутим, закони о привредним друштвима Србије и Републике Српске предвиђају ово могућност у случају акционарских друштава, као једну од могућих мјера умјесто покретања поступка престанка друштва.²⁷ Суд, наиме, може по тужби акционара који посједују

25 Чл. 162, ст. 1, чл. 164, ст. 2, чл. 318, ст. 4, чл. 322, ст. 3 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13. Такође, чл. 231, чл. 395, чл. 425, ст. 3 и чл. 439 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

26 Чл. 220, ст. 1 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

27 Чл. 469 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15; Чл. 337, ст. 4 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

акције које представљају најмање 20% основног капитала друштва против друштва, као једну од мјера, изрећи разријешење директора (према ЗПД-у Р. Српске, било ког члана управног или извршног одбора) или члана надзорног одбора.

Када се пак ради о управљању (пословођењу и заступању) ортачким или командитним друштвом, ЗПД Републике Српске предвиђа могућност одузимања овлашћења за пословођење или заступање одлуком надлежног суда по тужби друштва или преосталих ортака друштва.²⁸ Законски основ одузимања овлашћења, између осталог, представља чињење теже повреде дужности пословођења или заступања. Међутим, с обзиром да се ради о диспозитивним законским одредбама и сами ортаци или комплементари би могли својом одлуком одузети овлашћење на пословођење или заступање у случају постојања основаног разлога, уколико се та могућност предвиди оснивачким актом или уговором ортака ортачког или командитног друштва.

У погледу пак санкције искључења члана из привредног друштва, закони о привредним друштвима Србије и Републике Српске регулишу овај поступак само у односу на чланове друштва са ограниченом одговорношћу,²⁹ док у односу на ортаке упућују на режим установљен у д.о.о.-у.³⁰ С обзиром на чињеницу да се и на комплементарне примјењују иста рјешења као и у случају ортака,³¹ можемо извући закључак да се на ортаке, комплементарне и контролне (а у Србији и значајне) чланове друштва са ограниченом одговорношћу примјењује јединствен режим у погледу поступка искључења из друштва. Само у дијелу који се односи на акционаре није ништа регулисано, осим у погледу могућности искључења акционара због неуплате, односно неуношења улога у друштво.³² Међутим, чињеница је да ЗПД Србије садржи као једну од мјера против лица које прекрши забрану конкуренције и искључење из друштва, ако је то лице члан друштва. Ову одредбу би требало тумачити тако да је могуће искључење и акционара, било контролног или значајног, ако прекрши забрану конкуренције, и то примјеном истих правила која се односе и на искључење чланова д.о.о.-а. Стога остаје отворено једино питање могућности искључења контролног

28 Чл. 64, 70 и 86 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

29 Чл. 195–197 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15; Чл. 172–175 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

30 Чл. 79 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13; Чл. 120 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

31 Чл. 86 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13; Чл. 126 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

32 Чл. 280 ЗПД-а Србије, *Сл. гласник Р. Србије*, бр. 36/11, 83/14, 5/15.

акционара из друштва у праву Републике Српске, с обзиром на то да Закон не садржи изричиту одредбу.

Према томе, искључење члана из друштва због повреде забране конкуренције, као неспорно важног разлога за искључење, могло би се остварити само судским путем, без обзира да ли је наведена повреда предвиђена конститутивним актима друштва као разлог за искључење. Друштво се не може унапријед одрећи права да захтијева искључење члана. Скупштина чланова друштва у случају постојања оправданог разлога доноси одлуку о покретању поступка пред надлежним судом и то већином гласова присутних. Изузетно, у случају ортачког и командитног друштва била би потребна једногласност, јер се ради о питањима која су изван редовне дјелатности друштва.³³ Тужбу за искључење може поднијети, поред друштва, и било који члан друштва, при чему суд може ако нађе да је то нужно и оправдано, суспендовати право гласа члана чије се искључење тражи, као и друга права тог члана. У појединим правима, попут хрватског, је и даље могуће искључење члана путем одлуке скупштине друштва, уколико се таква надлежност предвиди оснивачким актом друштва (Слакопер, 2009: 43).

На овај начин се рјешава питање које је било отворено у нашем ранијем законодавство, односно Закону о предузећима из 1998. (односно 1996. године у Србији), који је омогућавао искључење члана само одлуком скупштине друштва, у чији кворум нису улазили гласови члана о чијем искључењу се гласало (Васиљевић, 2004: 257–258). Дакле, мањински чланови друштва немају могућност да непосредно искључе већинског члана, већ се доношење одлуке препушта суду. Уколико се у парничном поступку донесе пресуда о искључењу, лице коме престаје својство члана има право на накнаду тржишне вриједности свог удјела у вријеме престанка својства члана. Друштво, међутим, има право пребијања својих потраживања по основу накнаде штете или неиспуњења неке друге обавезе члана са потраживањем вриједности удјела члана. Откупом удјела искљученог члана, то постаје сопствени удио привредног друштва (или сопствене акције у случају искључења контролног или значајног акционара).

4. Закључна разматрања

Дужност неконкуренције је, према томе, једна од посебних дужности према привредном друштву које су дефинисане у нашем позитивном праву. Круг лица која подлијежу овој дужности је законом прописан и односи се

33 Чл. 58 ЗПД-а Р. Српске, *Сл. гласник РС*, бр. 127/08, 100/11 и 67/13.

на одређене категорије чланова друштва, лица која обављају одређене функције у друштву и с њима повезана лица. Циљ успостављања ове забране је заштита интереса друштва, а тиме посредно и осталих интереса који се могу инкорпорисати под интересе друштва. Друштво се на овај начин штити од умањења пословних шанси путем нелојалне конкуренције од стране везаних лица, а тиме и смањења могућности увећања имовине обављањем својих дјелатности. Међутим, циљ санкционисања кршења забране конкуренције није превасходно накнада штете, већ одвраћање одговорних лица од кршења дужности према друштву. Стога се, осим општих правила облигационог права за накнаду штете, примјењују и посебна правила компанијског права, а посљедице се могу подијелити на имовинске (као што су накнада штете или уступање остварене користи) и статусне (попут искључења члана из друштва или опозива одговорног лица, односно раскида уговорног односа, али и забране обављања конкурентске дјелатности).

Кршењем забране конкуренције наноси се штета самом друштву, па је оно и примарни тужилац. Међутим, деривативну тужбу у своје име, а за рачун друштва могу подносити и одређене категорије чланова друштва. Ова лица могу против одговорних лица, као и против самог друштва по принципу вануговорне одговорности за другог, подићи и индивидуалну тужбу за накнаду штете, у случају да је неки њихов интерес и директно повријеђен.

Конечно, с обзиром на чињеницу да су одредбе о забрани конкуренције диспозитивне природе, на аутономној основи би се могли предвидјети и изузеци од њене примјене, а и само друштво може под законом прописаним условима дати сагласност на одступање. У упоредном праву се, поред ових, развијају и неки други облици одступања, макар у погледу имовинских посљедица, као што су обештећење одговорних лица од стране самог друштва или осигурање од одговорности за штету причињену трећим лицима, па чак и самом привредном друштву. Наиме, с обзиром да су лица са дужностима према друштву та која и највише раде за друштво, а под сталним су притиском ризика одговорности, неизлажењем у сусрет барем у случајевима обичне непажње, могло би се и самом друштву нанијети више штете него користи коју може остварити досљедном примјеном санкција које му стоје на располагању.

Литература/References

Aktiengesetz. *BGBI. BRD*. I. S. 1089 (1965), zuletzt geendert: I. S. 1142 (2016).

Арсић, З., Марјански, В. (2015). *Право привредних друштава*. Нови Сад: Правни факултет у Новом Саду.

Барбић, Ј. (2013). *Право друштвава, књига друга: друштва капитала, свезак II: друштво са ограниченом одговорношћу, друштво за узајамно осигурање, кредитна унија, еуропско друштво – *societas europea (SE)**. Загреб: Организатор.

Барбић, Ј. (2013). *Право друштвава, књига друга: друштва капитала, свезак I: дионичко друштво*. Загреб: Организатор.

Birds, J., Boyle, A. J., Clark, B., MacNeil, I., McCormack, G., Twigg-Flesner, C., Viliers, C. (2007). *Boyle & Birds' Company Law*. Bristol: Jordan Publishing Limited.

Васиљевић, М. (2015). *Компанијско право*. Београд: Удружење правника у привреди Републике Србије.

Васиљевић, М. (2013). *Корпоративно управљање – изабране теме*. Београд: Удружење правника у привреди Републике Србије.

Васиљевић, М. (2007). *Корпоративно управљање – правни аспекти*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Васиљевић, М. (2009). Корпоративно управљање и агенцијски проблеми (I део). *Анали правног факултета у Београду*. 1 (LVII). 5–24.

Васиљевић, М. (2009). Корпоративно управљање и агенцијски проблеми (II део). *Анали правног факултета у Београду*. 2 (LVII). 5–28.

Васиљевић, М. (2004). *Водич за читање Закона о привредним друштвима*. Београд: Удружење правника у привреди Србије и Црне Горе.

Veasey, N. E., (2003). Musings on the Dynamics of Corporate Governance Issues, Director Liability Concerns, Corporate Control Transactions, Ethics, and Federalism. *University of Pennsylvania Law Review*. (152). 1007–1021.

Gesetz Betreffend die Gesellschaften mit Beschränkter Haftung, *BGBI. BRD*. I. S. 1245 (2015), пречишћени текст.

Davies, P. L., Worthington, S., Micheler, E. (2008, 2011). London: Sweet & Maxwell.

Дивљак, Д. (2003). *Компаније – заштита и сукоби интереса*. Нови Сад: Visio Mundi Academic Press.

Dignam, A. (2013). The Future of Shareholder Democracy in the Shadow of the Financial Crisis. *Seattle University Law Review*. (36). 639–694.

Edmunds, K., Lowry, J. (2003). The Continuing Value of Relief for Directors' Breach of Duty. *The Modern Law Review*. (66). 195–223.

Закон о јавним предузећима, *Сл. гласник Р. Српске*. Бр. 75 (2004), 78 (2011).

Закон о привредним друштвима. *Сл. гласник Р. Српске*. Бр. 127 (2008), 100 (2011), 67 (2013).

Закон о привредним друштвима. *Сл. гласник Р. Србије*. Бр. 36 (2011), 83 (2014), 5 (2015).

Закон о трговачким друштвима. *Народне новине Р. Хрватске*. Бр. 111 (1993), 34 (1999), 121 (1999), 118 (2003), 107 (2007).

Лепетић, Ј. (2014). Право акционара на индивидуалну тужбу. *Анали Правног факултета у Београду*. 1 (LXII). 187–204.

Lowry, J. (2009). The Duty of Loyalty of Company Directors: Bridging the Accountability Gap Through Efficient Disclosure. *Cambridge Law Journal*. 3 (68). 607–622.

Марковић Бајаловић, Д. (2011). *Право привредних друштава*. Источно Сарајево: Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву.

Miller, R. L., Jentz, G. (2003). *Business Law Today*. Mason, Ohio: Thomson, Southwestern West.

Molk, P. (2017). How do LLC Owners Contract Around Default Statutory Protections?. *The Journal of Corporation Law*. 3 (42). 503–557.

Morse, G., Marshall, E. A., Morris, R. Crabb, L. (1991). *Charlesworth and Morse: Company Law*. London: Sweet & Maxwell.

Pennington, R. (1995). *Company Law*. London: Butterworths.

Петровић Томић, Н. (2011). *Осигурање од одговорности директора и чланова управног одбора акционарског друштва*. Београд: Правни факултет Универзитета у Београду.

Pettet, V., Lowry, J., Reisberg, A. (2009). *Pettet's Company Law- Company and Capital Markets Law*. Harlow: Pearson Education Limited.

Рајчевић, М. (2014). Клаузула сукоба интереса. *Правна ријеч*. 40 (XI). 649–668.

Слакопер, З. (2009). *Друштво с ограниченом одговорношћу – у судској пракси и правној теорији*. Загреб: Организатор.

Schnell, N. T. (2017). Beyond All Bounds of Civility: An Analysis of Administrative Sanctions Against Responsible Corporate Officers. *The Journal of Corporation Law*. 3 (42). 711–729.

French, D., Mayson, S., Ryan, C. L. (2014). *Mayson, French & Ryan on Company Law*. Oxford: Oxford University Press.

Hueck, G., Windbichler, C. (2008). *Gesellschaftsrecht*. München: Verlag C. H. Beck.

Hüffer, U. (2010). *Aktiengesetz*. München: Verlag C. H. Beck.

Companies Act, chapter 46, (2006).

Weitzel, P., Rodgers, Z. J. (2015). Broad Shareholder Value and the Inevitable Role of Conscience. *New York University Journal of Law & Business*. 1 (12). 35–97.

Zoran Vasiljevic, PhD, associate professor
Faculty of Law University of Banja Luka

CONSEQUENCES OF UNAUTHORIZED COMPETITION TO THE COMPANY

Summary

The company is a stratified entity in which more interests of different groups of subjects are incorporated, starting from the interests of the founders themselves or owners of the company, ie. shareholders, across interests of employees and managers, to the interests of third parties which are in legal relations with company. In such a constellation of relationships, the interest of the very company as a separate legal entity is highlighted and should be superior to all other interests. As a result, certain categories of subjects, and especially those who are in a position to manage or significantly influence on the management of a company, must also to comply with the statutory duties towards the company, including the prohibition of competition.

The goal of establishing this prohibition is the protection of the company's interests and, consequently, the other interests that can be incorporated under the interest of the company. In this way, company is protected from the reduction of business opportunities through unfair competition by related persons and thus from downsizing possibility of increasing assets, too. Therefore, in addition to the general rules of the law on obligations about compensation of damages, special company law rules can be applied and the consequences can be divided on property (such as compensation of damage or accounting for profits) and status one (like exclusion of a member from the company or removal of responsible person, ie. termination of contractual relationship, as well as prohibition of performing competitive activities). On an autonomous basis, company may also foresee cases of exclusion from the duty of competition or can give consent for that exclusion in each individual case or, at least, eliminate the property consequences of the violation of the prohibition in relation to the responsible persons.

Keywords: *company, unauthorized competition, damage compensation, accounting for profits, removal, exclusion of the member.*